

მამუკა სარჩიმელია — ეკონომიკის დოქტორი, სტუ-ს პროფესორი

Legal Issues of Underground Economy in Georgia

Mamuka Sarchimelia

Doctor of Economic, Professor

Summary

In scientific article there are discussed issues of underground economy, determination of underground economy is given. Underground economy is a part of national economy acting with breaking the law, is not accounted by governmental organs and does not pay state taxes. The underground economy brings the biggest losses for the country, which in the first time is expressed in mostly unequal income distribution. It also causes ineffective growth of economy, decrease in state income in order to avoid taxes. Eradication of corruption in state organs needs a very strong mechanism. Complete eradication of negative results of underground economy is impossible in the conditions of transformable economy.

Правовые вопросы теневой экономики в Грузии

Мамука Сарчимелия

Доктор экономики, профессор

Резюме

В научной статье рассмотрены правовые вопросы теневой экономики, дана определение теневой экономики. Теневая экономика является частью национальной экономики, которая действует нарушая закон, не учитывается органами государственного управления и не платит государственные налоги. Теневая экономика приносит большие потери для страны, это в первую очередь отображается в неравномерное распределение доходов. Ее существование также вызывает рост экономической неэффективности, снижение государственных доходов из-за уклонения от уплаты налогов. Устранение коррупции в государственных учреждениях требует мощный механизм. Полное устранение негативных результатов теневой экономики невозможно в условиях трансформированной экономике.

რეზიუმე

სამეცნიერო სტატიაში განხილულია ჩრდილოვანი ეკონომიკის საკითხები, მოცემულია ჩრდილოვანი ეკონომიკის განსაზღვრა. ჩრდილოვანი ეკონომიკა ეროვნული ეკონომიკის ნაწილია, რომელიც მოქმედებს კანონის დარღვევით, ვერ აღირიცხება სახელმწიფო მართვის

ორგანოების მიერ და არ იხდის სახელმწიფო გადასახადებს. ჩრდილოვანი ეკონომიკას უდიდესი დანაკრები მოაქვს ქვეყნისათვის, რაც, პირველ რიგში, აისახება შემოსავლების მეტად უთანაბრო განაწილებაში. მისი არსებობა ასევე იწვევს ეკონომიკური არაეფექტურობის ზრდას, სახელმწიფო შემოსავლების შემცირებას გადასახადებისაგან თავის არიდების გამო. სახელმწიფო უწყებებში კორუფციის აღმოფხვრა ძლიერ მექანიზმს მოითხოვს. ჩრდილოვანი ეკონომიკის ნეგატიური შედეგების სრული აღმოფხვრა შეუძლებელია ტრანსფორმირებადი ეკონომიკის პირობებში.

ჩრდილოდან ეკონომიკაში იგულისხმება ფარული არალეგალური აღურიცხავი საქმიანობა.

საბჭოთა კავშირში ჩრდილოვანი ეკონომიკისათვის დამახასიათებელი იყო პირველადი მოხმარების საგნების, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ქონების დატაცება, რაც წარმოების თითქმის ყველა სფეროში ფუნქციონირებდა. უცხოეთში ჩრდილოვანი ეკონომიკის ნაცვლად მეტწილად ხმარობდნენ ტერმინს ფარული ან შავი ეკონომიკა. მათ ახსნას იურიდიული და ეკონომიკური პოზიციიდან ცდილობდნენ პოსტსაბჭოთა საქართველოში. ამასთან ერთად ყურადღებას უბრუნებდნენ მოყვანილი არჩილ ჯორჯაძის ციტატა, რომ კანონი რამდენადაც სამართალიანი უნდა იყოს, იგი ძალის გარეშე ყინულზე დაწერილი თამასუქია. ამ შემთხვევაშიც სამართალდარღვევების გამკაცრებასაც ძალა დაკარგული აქვს, თუმცა აუცილებელია არ დაირღვეს ბიზნესისათვის საჭირო გარემო პირობები.

1. ჩრდილოვანი ეკონომიკა ქვეყნის ეკონომიკის გარდაქმნას ახლდა, რომელიც სახელმწიფოებრივი კონტროლის შესუსტებასაც ნიშნავდა. ამასთან აღვნიშნავთ იმასაც, რომ საქართველოში ჩრდილოვანი ეკონომიკის გავრცელებულ სახეებს შორის გამოყოფენ კორუფციას. იგი ნაკლებად შესწავლილი პრობლემაა²³.

²³ ვ. პაპავა. პოსტკომუნისტური კაპიტალიზმის პოლიტიკური ეკონომია და საქართველოს ეკონომიკა. თბილისი, 2002, გვ. 98.

²⁴ ნ. არევაძე, ვ. მიშინა. ჩრდილოვანი ეკონომიკის არსი და სტრუქტურა პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პირობებში. საბაზრო ეკონომიკის განვითარების პრობლემები საქართველოში. სამეცნიერო

ბიუროკრატების ნაწილი მომჭირნეობას ვერ ეგუება და ჩრდილოვანი ეკონომიკით სიღარიბისაგან თავის გადარჩენას ცდილობს. როდესაც ისინი დარწმუნებული არიან, რომ მცირე დანაშაულზეც მკაცრ პასუხს არ აგებენ, მაშინ დანაშაულს ჩაიდენენ. ამასთან დაკავშირებით ვ. პაპავა აღნიშნავს²⁵, საქართველოში ეროვნული ანტიკორუფციული პროგრამის შემუშავებული ჯგუფის მიერ მოცემულ იურიდიული შინაარსის რეკომენდაციებზე, რომელთა ნაკლია ქვეყანაში დაუსჯელობის დამკვიდრების პირობების შექმნის შესაძლებლობის დაშვება.

ჩრდილოვანი ეკონომიკის, მათ შორის კორუფციის ხელშემწყობი პირობების აღმოფხვრა შესაბამისი ძლიერ მექანიზმს მოითხოვს, რომლისათვის დამნაშავეობა განიხილება ქვეყნის ეკონომიკური და სამართლიანობის უსაფრთხოების პირობებში, როდესაც შესაძლებელი ხდება შეზღუდოს უსამართლოდ გამდიდრებული მოსახლეობის მდიდარი ფენის თავაშეშენებული მოქმედებები და ისინი ჩაყენებული იქნებიან ხალხის სამსახურში, თანაც ისე, რომ მათ არ მიეცეს კორუფციით სარგებლობის შესაძლებლობა.²⁶

ჩრდილოვანი ეკონომიკის აღმოფხვრისათვის პირობების ფორმირებაში საიმედოა კეთილსინდისიერი მოსახლეობის ძლიერი საშუალო ფენა, რომელსაც შეეძლება მოთოკოს ბიუროკრატების უარყოფითი ზეგავლენა პრივატიზაციაზე.

ქვეყანაში კეთილსინდისიერი მოსახლეობის ძლიერი საშუალო ფენა ხელს უწყობს სიღარიბის დაძლევის პირობების შექმნას. ამასთან ერთად მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს რელიგიის გაფრთხილებას, რომ ადამიანი თავის ქონებას ისე უნდა მიიჩნევდეს, როგორც ღარიბებისათვის დახმარების გაწევის საშუალებას, რაც ოქროს წესის თანახმად ნიშნავს, მოექცე სხვებს ისე, როგორც გინდა, რომ მოგეგუცნენ.

2. ჩრდილოვანი ეკონომიკა მეტნაკლები ზომით თითქმის ყველა ქვეყანაში ფუნქციონირებს. ამდენად მისი პროგნოზირება შესაძლებელი უნდა გახდეს, მაგრამ რთულია აწმყოს განუსაზღვრელობით გამოწვეული მსჯელობის საიმედოების ხარისხში გარკვევა.

ჩვენი აზრით, ჩრდილოვანი ეკონომიკის მიზეზია ის, რომ პოსტსაბჭოთა საქართველოში დღესაც კი არც ერთი სამეურნეო პერიოდი არ დამთავრებულა დადებითი განონასწორებული

სავაჭრო ბალანსით. საქართველო ორმაგი დეფიციტის პირობებშია და როდესაც ქვეყნის ბიუჯეტით ბევრად მეტი იხარჯება, ვიდრე შემოსავალშია იგი აღრიცხული, ასეთ გარემო-პირობებში მათ საიმედოებაზე მსჯელობასაც კი აზრი არა აქვს.

ჩრდილოვანი ეკონომიკის ინერციით ზემოქმედების მიზეზია ისიც, რომ კომუნისტური ტიპის ეკონომიკის მსხვერვის შემდეგაც საქმონებმა ბოროტად გამოიყენეს შრომითი კოლექტივის უფლებები და პრივატიზაცია, პოსტსაქმონის მენარმით ჩანაცვლებამ საქართველოს ეკონომიკა რთული პრობლემების წინაშე დააყენა.²⁷

თუ კი ქვეყანაში მმართველი აპარატი ვერ ახერხებს მაქსიმალურად შეზღუდოს ჩრდილოვანი ეკონომიკა, ეს ქვეყნის ადმინისტრაციის სისუსტეს ნიშნავს, ასევე გააჩნია შეზღუდვის წესებსაც და მისი განხორციელების მექანიზმებს.

ჩრდილოვან ეკონომიკაში დანაშაულის ფაქტორს შედარებით მეტი სიფაქიზით გაანალიზება სჭირდება, ვიდრე იგი ჩვეულებრივ პირობებში არის შეფასებული. თვით ეკონომიკური ფასეულობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფორმა ღირებულების პარადოქსი წინააღმდეგობრივია. იგი ზოგჯერ ბევრად ძვირი ღირს, მაგალითად პური, ვიდრე მუსიკალური ინსტრუმენტი. მეორეს მხრივ, თუ კი მივმართავთ რესურსების შეზღუდულობის პრინციპსა და სარგებლიანობის თეორიას, აღმოჩნდება, რომ პურის ნაჭერს გაცილებით მეტი სარგებლიანობა აქვს, ვიდრე მუსიკალურ ინსტრუმენტს.²⁸

ჩრდილოვანი ეკონომიკა არსებობდა მეტნაკლები ზომით ყველა ქვეყანაში, განსხვავებული სახელწოდებით და მასშტაბებით. იგი დღესაც ახლავს საბაზრო ეკონომიკას. ჩრდილოვანი ეკონომიკის უარყოფითი შედეგების სრული აღმოფხვრა შეუძლებელია, განსაკუთრებით მბრძანებლური დაგეგმვის სისტემიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესში.

ყურადსაღებია ჩრდილოვანი ეკონომიკის სამართლის სფეროსთან დაკავშირებული ფუნქციონირება, მასში ისიც, საწარმოს დახურვის შემთხვევაში თუ ვის ეკისრება პასუხისმგებლობა. ამასთან დაკავშირებით მნიშვნელობა ენიჭება სამართლის კანონმდებლობის გამოყენებას ეკონომიკურ დანაშაულთან ბრძოლაში, რომელიც განსაკუთრებით მწვავედ დგას საქართველოში, მაგრამ საიმედოა მისი მოგვარება გლობალიზაციის პირობებში.

შრომების კრებული. ტომი IV. თბილისი, „მეცნიერება“, 2004, გვ. 217.

²⁵ ვ. პაპავა. პოსტკომუნისტური გარდამავალი პერიოდის მაკროეკონომიკა. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი, 2005, გვ. 282.

²⁶ რ. სარჩიმელია, ნ. არევაძე. მოსახლეობის ძლიერი საშუალო ფენის ფორმირებისათვის საქართველოში. ჟურნ. „ეკონომისტი“ 5, 2009, გვ. 54.

²⁷ ვ. პაპავა. პოსტკომუნისტური ეკონომია და საქართველოს ეკონომიკა. თბილისი, 2002, გვ. 115.

²⁸ რ. ასათიანი. ეკონომიკისა და ბიზნესის ლექსიკონი. თბილისი, გამომცემლობა „სიახლე“, 2010, გვ. 396.